

Gedenkschriften van Taxandria

Koninklijke

Geschied- en Oudheidkundige Kring der Antwerpsche Kempen

PERIODIEKE UITGAVE

NIEUWE REEKS, III, 1931. — N° 3.

Bijdragen tot de Geschiedenis

van

B E E R S E

door

E. H. Th. De Molder en K. Van Ngen.

JOS. VAN TICHELEN
de Merodelei, 185
TURNHOUT

Gedenkschriften van Taxandria

Koninklijke

Geschied- en Oudheidkundige Kring der Antwerpsche Kempen

PERIODIEKE UITGAVE

NIEUWE REEKS, III, 1931. — N° 3.

Bijdragen tot de Geschiedenis

van

B E E R S E

door

E. H. Th. De Molder en K. Van Nyeu.

Inleiding.

Het volk zijn geschiedenis leeren kennen is een der bijzonderste doelen van Taxandria. Deze Bijdragen zijn slechts een voorlooper der volledige geschiedenis van Beerse, welke op wetenschappelijke wijze door den heer Karel Van Nyen, ondervoorzitter van onzen kring wordt voorbereid. Zij dienen om zoo te zeggen om dit werk aan te kondigen. Nochtans de twee artikels van den E. H. De Molder en K. Van Nyen zijn goed ingestudeerde werken, die een kant van de Beerse geschiedenis oplichten. De andere zijn sprokkelingen om 't volk een klein overzicht der belangrijkheid van zijn verleden en heden te geven. Mochte dit boekje er toe bijbrengen om de Kempenaars hun geschiedenis beter te laten waardeeren en vuriger verlangen dezelve te zien onthullen.

TAXANDRIA.

Bibliografie.

RIJKSARCHIEF BRUSSEL. — Aveux et dénombremens de la Cour féodale.

STAATSARCHIEF ANTWERPEN: — Dorpsrekeningen. — Processtukken. — Stukken en Register 16e — 18e eeuwen, zelis eenige moderne der 19e eeuw. — Bestuurlijke Afdeeling. — Rechtspleging. — Kerk- en H. Geestrekeningen.

ARCHIEF DER KERK VAN BEERSE. — Manuale. — Rekeningen.

ARCHIEF DER ABDIJ VAN AVERBODE: St. Michielsabdij.

ARCHIEF DER ABDIJ VAN 'T 'S HERTOGEN PARK: Bundel Beerse.

ARCHIEF Ste MICHIELSABDIJ: Stadhuis Antwerpen, Staatsarchief Antwerpen, Cathedraal Antwerpen.

BEERSSE EN VOSSLAER. Akten 1311-1427. (Bijdragen, VII, 1908, 551-573).

A. SANDERUS. Chorographia Sacra Cœnobii S. Michaelis Antverpiac. Bruxellae, ap. Philippum Vleugaert, z.d.

LE ROY. Notitia Marchionatus S. R. I., bl. 419.

DE RAM. Synopsis Actorum Ecclesiae Antverpiensis. Bruxellis, 1856: bladzijde 284.

A. KREGLINGER. Mémoire historique et étymologique sur les noms des communes de la Province d'Anvers; bl. 62. (Bull. Com. centr. statistique, d. III).

H. VAN DEN EYNDE. Historische aantekeningen rakende de Heerlijkheid Beersse, de Kerk en de Kapel van den H. Cornelius, Turnhout, J. Splichal. (Kempisch Museum, 1892).

P. J. GOETSCHALCKX. Beersse. Geschiedenis der Parochie. (Bijdragen tot de geschiedenis van het aloude Hertogdom van Brabant, VIII, 1909, 28-69).

KEMPISCHE OUDHEDEN. (Bijdragen, XIX, 1928, bl. 370-377).

Over de suffixe Ber., Beers. (Messenger Sciences historiques, Gand, II, 1834, 36-46).

Provincie Antwerpen. Prov. Com. Mon. **INVENTARIS DER KUNST-VOORWERPEN.** D. III, 1909, 292-301.

I.

Bezoek aan Beerse.

Op den grooten steenweg van Antwerpen naar Turnhout, waar langs, buurtspoorweg en autobus rijden, op 6 k. 6 h. van de hoofdstad der Kempen, op 2 k. 4 h. van Vosselaar, 5 k. 5 h. van Gierle, 8 k. 6 h. van Oostmalle, 14 k. 8 h. van Hoogstraten, 5 h. van Vlimmeren, stappen wij af bij een kruispunt van vier steenwegen en begeven ons, te langs twee rijen lindenboomen, waarachter eenige nieuwe struisgebouwde roode villas schuilen, naar het dorp. Ons eerste bezoek is gewijd aan de St. Corneliuskapel, het oudste monument der gemeente, dagteekenend van de XVe eeuw. De H. Paus en Martelaar Cornelius wordt er aanroepen tegen de stuipen, jicht en vallende ziekten, onder grooten toelooft van volk, vooral op den derden Paaschdag en den 16^{en} September. Een schilderachtige rechte steenweg, afgeboord met in haag geleide linden, in den beginne, en verder, wat minder goed is, volledigd met canadassas, een oprechte laan of boulevard, leidt u van het kerkplein, 20 minuten gaans, naar het vermaarde bidplaatsje. Eenige stappen verder, op de groote oude baan van Antwerpen naar Turnhout, de hierbaan, staat op een kleine verheffing de vroeger welgekende afspanning, «De Kroon», nog met het jaartal 1662 geteekend. In den nabijheid prijkt «de Kapellehoef», waar, zoo men beweert, het H. Misoffer gedurende den Besloten Tijd opgedragen werd. Daar troont het Kapelletje, door tijd en herstelling veel vervallen en verslecht. De eiken boomen, die wij er over een paar jaren nog gekend hebben, zijn ook verdwenen. Van binnen houdt het nog eenige belangstellende voorwerpen in: o.a. den Renaissance predikstoel en het oxaal en op het gewelf eenige sporen van tafereelschildering uit het laatst der XVIe eeuw.

Wij keeren op onze stappen terug: op het kerkplein slaan wij den weg in naar het gemeentehuis. In dit echt burgerhuis, waar de zaken van het dorp verhandeld worden, vernemen wij het een en 't ander over de gemeente. Wij vragen dadelijk naar de archieven. De oude zijn naar het Staatsarchief van Antwerpen overgebracht; vele stukken van belang zijn gemengd met de Archieven van St^e Michielsabdij, aan wie de parochie eens toebehoorde; uit de nieuwe is nochtans nog wel wat te putten. Op de landkaart van Beerse le-

zen wij de benamingen: Den Hout, Heilaar, de Schrans, Luysterborg Godshuizen Turnhout en Corsendonck toebehoorend). Het Oosteneind, Begijnstede, Hofeinde, Schutsboom, Bruggenstraat, De Schrieken, De Baan, Corsendonkschehoef, Ekster heide, en teekenen nog eenigz andere plaatsen aan, belang hebbend voor de toponymie: de Echelspoel (Engelspoel), de Laeren, Molenaakkers, Beekakkers, Hulderakkers, Borgtdriesen, de Blokken, het Scheyltjenseinde (familienaam Scheyltjens), de Vorssenzang, de Kattespoel (brandende katten dansen er des nachts), de Haelebeek (waaraan een legende van den brandenden scheper verbonden is), de Tempel en Tempelhof (herinneren aan de oude Tempeliers), de Kozakkendreef (herinnering aan den doortocht dezer vrede soldaten in het begin der 19^e eeuw), het Rouwveld, de Meeren, de Heyberg, het Rijsblok, de Lemmerstraat, de Vier Uitersten, de Ginnekenshoek, Hemelrijk, Akkersschoot, de Voorkens, de Busselen, de Smaelbroeken, de Hooge Bergen. De atlas der gemeente duidt ons de grenzen aan van het dorp dat paalt: Noord, aan Merxplas, Oost, aan Turnhout en Vosselaar, Zuid aan Vosselaar, Gierle en Wechelderzande, West aan Vlimmeren, Oostmalle en ykevorsel. De vaart van St. Job naar Turnhout, waar te langs veel steenfabrieken zijn opgetrokken, doorkruist het grondgebied. Het dorp is besproeid met de Laak en de Beek (kleine en groote).

De bevolking is in de laatste jaren aanzienlijk aangegroeid. Beerse telde in 1816, 644 inwoners, in 1840, 968, in 1895, 1850, in 1913, 3886, in 1926, 4570, en nu in 1931, 5051, waarvan ongeveer $\frac{3}{4}$ werklieden en $\frac{1}{4}$ landbouwers, burgers en handelaars zijn. Men mag op gemiddeld 160 geboorten per jaar rekenen. De nijverheid spant er de kroon. Buiten de kom van het dorp gloeien er zowat 16 ovens in de steenfabrieken. Er bestaan ook, een cementfabriek (Cimenteries et Briquetteries réunies), de Metallo-chimique, de Compagnie Métallurgique de la Campine (kopersulfaat, antimoine en oxyde d'antimoine), en een Zeeppfabriek. In de laatste tijden werden ook verscheiden diamantslijperijen opgericht. De steennijverheid werd hier uitgebreid rond de jaren 1830 door de familiën Bastyns en Wouters, waarnevens ook de pottebakkerij van Coertjens, afkomstig van Hoogstraeten, zich verhieff.

Het volk is er braaf en werkzaam, eenigszins stuur, gelijk overal in de Kempen, en op onze dagen laat het wel in kleederdracht en levenswijze zijn welstand doorschijnen. De oude kleederdracht verdwijnt: de hooge zijden klak wordt niet meer gedragen zooals te Merxplas, Wortel en Zondereigen; de lakenen kapmantel ziet men nog in den winter te voorschijn komen; nog een tiental oude vrouwen tooien zich met de Kempische muts en gekleurde zijden

linten: de trekmut is teenemaal verdwenen: eenige zijden zwarte fallies worden nog bij de uitvaarten uit de kleerkas gehaald.

De bevolking houdt aan feesten, zoo burgerlijke als kerkelijke. De groote gebeurtenissen werden in de laatste jaren luisterrijk gevierd. De prachtstoeten ter gelegenheid van de feesten der gesneuvelden en de Vrienden der armen, waren zoo prachtig door hunne zinnebeeldige wagens dat zij door menige stad benijd werden. De inwoners gaan er fier op. De St. Cornelius- en Missiefeesten, inhalingen van Pastoors en Burgemeesters, lukten even goed.

Hier karakteriseert zich het volk dat, anders weinig ingenomen met hooger intellectueel ideaal, toch aan zijn volksfeesten houdt en vatbaar is voor vrome daden. Zoo stond het wanneer de wereldoorlog in 1914 uitbrak en Beerse de meeste vrijwilligers van het land, in verhouding van zijn bevolking, opleverde. 107 vrijwilligers verlieten dorp en familie, om het Vaderland te verdedigen; de daar-gebleven inwoners brachten niet minder bij tot alle hulp in verscheidene diensten der verbondene legers. Daarom heeft de heer Gouverneur Baron van de Werve en van Schilde de Leopoldsorde aan de gemeente willen geven, maar dit strookte niet met het reglement der Orde. Zijn opvolger, Baron Holvoet, beloofde ter gelegenheid van zijn officieel bezoek de gemeente met een wapenschild te vereeren. Hij deed er de kleuren van het Belgisch vlag in schitteren ter herinnering aan de vaderlandsche houding der bevolking. Nu prijkt Beerse, sinds de maand Juli 1927, met een wapenschild, voerend op zwart veld, verdeeld in twee door een sabel van keel met handvat van goud, twee opstaande leeuwen van goud.

Bij het uitgaan van het gemeentehuis bemerken wij een blauwen steen in den muur ingemetsd, waarop de dagteekening der oprichting vermeld staat: Gouverneur: Pycke Ed. — Burgemeester: P. J. Bastijns. — Jos. Dufraing, Jan Breugelmanns, Schepenen. — Bouwmeester: J. J. Taymans, 1883.

Stil aan stappen wij naar het kerkplein en onder den vrijheidsboom, een prachtige linde, nemen wij een overzicht van het dorp. Nevens de welgekasseide straten: de Gasthuisstraat, de Vrijwilligersstraat, de Lindelaan, de Bisschopslaan (naar den pastoor Bisschops die alhier veel goed stichtte), zijn menige nette huizen gebouwd, eenvoudig zonder pretentie, gelijk het aan een dorp behoort. Hierop geeft het groot kerkplein uit, zoo wij tot hier toe in geen enkel dorp der Kempen aantreffen. Tusschen boschjes en graszoden verhief zich eertijds het Monument der Gesneuvelden, gewrocht door J. Cleirens van Antwerpen, nu naar het kerkhof verplaatst, en vervangen door een monumenteele kiosk. Aan den anderen kant schieten de dichte hooge boomen van het hof van den

heer K. van Nyen de lucht in en geven een schoon achtergrond aan de kerk.

De nieuwe kerk, aan den H. Lambertus toegewijd, uit rooden baksteen opgericht, is merkwaardig. Opgetrokken in gothischen stijl door bouwmeester Goethals van Aalst (1908-1909) heeft zij van de oude kerk niets dan den toren (dagteekenend van 1562) behouden, majestueus belfort zoo eigen aan de Kempen. Geplaatst tegen de gewoonte in aan de achterzijde der kerk staat die reus daar te pronken als een trouw wachter die het overig gebouw onder zijn hoede bewaart en de wacht over gansch het dorp houdt. Het inwendig der kerk, uit drij beuken bestaande, met een ruim koor en transept, waar de bouwstoffen, de roode baksteen, in hun natuurlijke kleur te voorschijn komen, met hier en daar een bezadigde schildering, is waarlijk indrukwekkend. Het triforium, dat van boven langs den grooten beuk loopt, is opmerkenswaardig. Vier schoone houten beelden, Lambertus, Cornelius, Gertrudis en Urbanus, prijken tegen den muur van den kruisbeuk. Het hoogaltaar is bekroond met een drieliuk, uit de oude kapel van St. Cornelius voortkomend, van de school van Jan Lombard, en vertoont de verheerlijking van den heiligen Paus. In een bijsacristij, de Kathedismuszaal, staat een Renaissance autaar van zeker waarde. De kerk uitgaande komen wij aan de achterzijde op het kerkhof, schoon en welonderhouden laatste rustplaats, waardig van het christen volk van Beerse.

Van de alleroudste geschiedenis van Beerse blijft ons een versteenden boom uit het gallisch-romeinsch tijdvak over, waarin een lijkvaas geborgen werd, gevonden in de klei van een steenbakkerij aan de Kattespoel aldaar en die nu den hof van den heer K. van Nyen versiert. Verder vermengt zich het verleden met dit van het bijgelegen Vosselaar, met wie Beerse verbonden was, en loopt sinds de XIVe eeuw in de geschiedenis van het klooster van Grooten-Bijgaarden, en sedert 1427, van de Norbertijner St. Michielsabdij van Antwerpen, die de parochie behield tot aan de Fransche Omwenteling. Voor het tijdelijke, hing het dorp, van uit de XIVe eeuw, af van de hertogin Maria van Gelder, die het in haar bruidschat met Turnhout en andere gemeenten ontving, en na hare dood aan de hertogen van Brabant overliet. De heerlijkheid, die eerst in de handen der familiën van Lier en Immerseel geweest was, ging later over aan de familie de Renesse en aan de heeren van Turnhout. Verscheidene andere heeren bezaten hier leenen en cynsen, waartusschen Gabriel Tryapain, A. J. Fr. Gh. Respani, Paul Van Me-

chelen, Margeriet van den Wyngaerde, de abdij van 't 's Hertogen Park bij Leuven, enz.

Wat de naam der gemeente betreft, vinden wij hem in 1251 geschreven als: Barse, in 1330, Baerse, in 1352, Berse, in 1356, Beerse, in 1560, Berse, in 1589, Beerse, in 1817, Berse, op het einde der 19^e eeuw, en nu volgens de moderne spelling, Beerse.

De oudste zegel die wij van Beerse kennen berust ten gemeentehuize, is rond, en voert in 't midden: 1589, Beerse, en als rand-schrift: + Sigillum Scabinorum, In.

De bijzonderste voormannen die te Beerse gewoond hebben of er geboren zijn, waren: Norbertus van Couwerven, pastoor van Beerse-Vosselaar 1650—1652 en Gerardus Knyff, pastoor 1679—1682, beiden uit de abdij van St Michiel te Antwerpen en er nadien tot abt verheven. — De Hoogerwaarde Heer M. J. A. Verboven, geboren te Beerse in 1734 is als abt van Averbode gestorven in 1790.

Wij eindigen met een nota Folklore. Gelijk in al de gemeenten der Kempen bezat ook Beerse haar schuttersgild. De handboog van St. Sebastiaan verkreeg een reglement van de oppergilde te Leuven op 13 Januari 1699. Zij maakte eens den roem en de vreugde van het dorp uit. Reeds in 1564 bestond er een St. Corneliusgild dat alle jaren op den feestdag van zijn heiligen patroon een kapellen-maaltijd hield. St. Hubertus en Ste Cecilia hadden ook hunne guldebroeders, maar hun maatschappijen waren van minder belang. Misschien werd er ook wel een kolveniersgild van Ste Barbara opgericht De Heer F. Claes te Antwerpen bezit nog een breuk die van dit gild schijnt afkomstig te zijn. Van de vorige gilden is er weinig bewaard gebleven of wat er nog bestaat is in zeer slechten staat. De volksziel vond groot genoegen in het nobel spel der schutterije

J. E. JANSEN.

II.

De Heeren van Assendelft te Beerse en Vos- selaer in de XVIe eeuw.

Alvorens deze bijdrage tot de geschiedenis van Beerse en Vos-
selaer aan te vangen is het noodig te doen opmerken dat de heeren
van Assendelft uit Noord Holland alleen de grondheerlijkheid of
smalle, lage heerlijkheid of ten minste een gedeelte in voor-
noemde dorpen in bezit hadden.

Immers weten wij dat Maria Van Gelder, echtgenoot van
Reinout, hertog van Gelder, dochter van hertog Jan III de hooge
en middelbare heerlijkheid bezat in 1334 in al de dorpen die alsdan
de vrijheid van Turnhout uitmaakten; het zal niet zonder belang
wezen eenige geschiedkundige nota's over deze edele familie, door
haar verleden in afstamming in de Noord-Nederlanden genoeg-
zaam bekend en beroemd, immers het verleden der Assendelfters in
de geschiedenis der Nederlanden, was zooals het leven en bestaan
van alle ridderlijke huizen zeer bewogen en de ridderlijke afstam-
mingen uit het geslacht van Assendelft gesproten verdienen dus
dubbel onze aandacht in de geschiedenis ook der Kempen.

Waar ligt Assendelft? In Noord Holland gelegen telt Assen-
delft tegenwoordig meer dan 4000 inwoners, waarvan de bijzon-
derste bezigheid zijn de veeteelt en de veenderij.

Assendelft was eene hooge en vrije heerlijkheid, bijna een mijl
wega van het stedeke Beverwijk en twee mijlen van Haarlem.

De heerlijkheid die uit verscheidene polders bestond en door
4 molens werd droog gehouden bestond uit 2555 morgen:

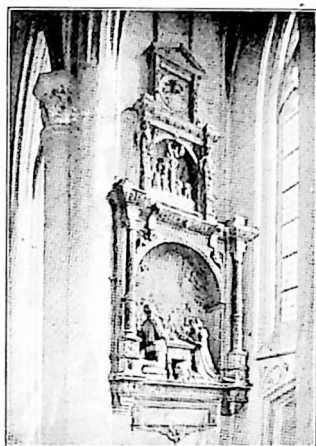
in 1632 bedroeg het getal huizen 410;

in 1732 bedroeg het getal huizen 496;

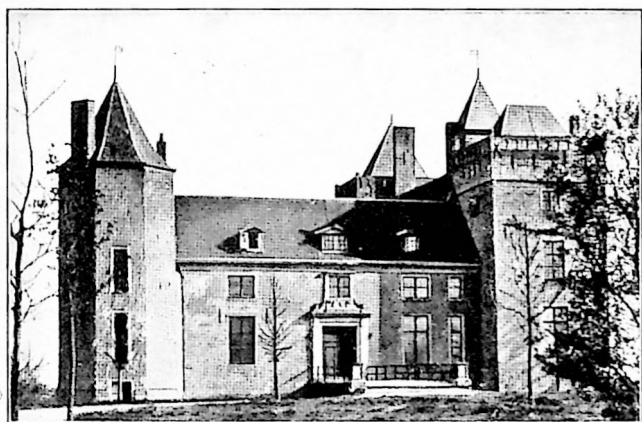
in 1749 bedroeg het getal huizen 481;

In het begin der 19 eeuw werd het getal der bewoners op 1000
geschat waarvan de Roomschen bijna de helft uitmaakten. De ge-
reformeerden hadden er eene fraaie kerk, en de bewoners hielden
zich alsdan bezig met zeildoekweverij, verkoop van boter, konijn,
kaas, papier en wordt er bijgevoegd het maalen van snuiftabak enz.
op dezen dag is Assendelft eene fraaie gemeente, een Venetië in
't klein, de R. K. parochiale kerk is een monument, alsmede de R. K.
scholen.

Het hof van Assendelft, werd door die van Haarlem vernield

GEDENKMAAL de RENESSE

KASTEEL ASSENDELFT.

in 1425, na het nog geen dertig jaar gebouwd was en stond in 't Zuiden van Assendelft op de plaats nog het « hof » genoemd.

Berthoud van Assendelft die overleed in 1444, verkreeg het van den Hertog van Beieren, wiens bastaard dochter hij gehuwd had, als eene vrije heerlijkheid.

Deze voortreffelijke familie uit het oud-Haarlemsche gesproten roemde zich afkomstig te zijn uit het bloed der Vriessche koningen immers was 't een van den oudsten adeldom van Holland.

't Was Diederik Ambachts, heer van Assendelft die gehuwd met Mabilia van Haarlem uit den huize van de oude Heeren van Haarlem die zijn wapenschild der heeren van Assendelft met het wapen van Haarlem gequartileert gevoegd heeft.

De heeren van Assendelft waren in groot aanzien in de Staten en bekleedden er voorname ambten.

GERRIT ridder heer van Assendelft, was eerste raad van Karel van Bourgondië en nadien van Keizer Maximiliaan.

KLAAS van Assendelft, vader van den Heer Dirk van Vosselaer en Beerse, bekleedde de waardigheid van Kamerling des Roomschen Konings en naderhand bij hertog Philip van Burgondië en

JAN van Assendelft, was rentmeester generaal van Noord Holland in 1461, eerste baljuw van 's Gravenhage, 1527.

NIKOLAAS van Assendelft was lid van het Beruchte Verbond der edelen, en moest daarvoor het land ruimen.

HUGO Van Assendelft, kanunnik op het hof in den Haag, en van 1516-1532, extraordinaris Raad in den hove van Holland.

DIRK van Assendelft, heer van Cralingen, Besooyën en Beerse, eveneens schout van Breda (+ 1553).

Na de plundering en vernieling van het slot van Assendelft werd een ander slot gebouwd te Asseburg, waarover de geleerde Samuel Ampsing in zijne beschrijving van Haarlem ons zegt:

« Hoe prachtig staat dit slot van Asseburg verheven

Maar waar is 't Oud Casteel van 't Haarlemsch huys gebleven

So eud als Haarlem is, naar Junius bericht

Heeft dese stam dit Huys en onse stad gesticht

Eilaas! hoe deerlijk leit dat heerlijk slot geschonden!

Maar siet wat word daarbij een nieuw Casteel gevonden

Het Assendelfse huys is aan dien stam getrouwt

Dies heeft die stam haar slot bij dat Casteel gebout!

Zoo in 1425 de Kabeljauwschen het slot van Assendelft omver wierpen, weten wij anderzijds dat in den oorlog van Spanje en de Nederlanden, het huis van Assendelft altijd de zijde van Spanje heeft gehouden, gesterkt door de Amstellanders: toen Don Frederico, zoon van Alva, Haarlem belegerde, plunderden zij gansch

den omtrek, verwoestten de streek en brachten rijken buit mede naar Assendelft.

Joanna Benninck, raad in den hove van Holland, deed de wedding dat alleen de vijf dorpen van Assendelft, Oostzaam, Westzaam, Crommenie en Dijk jaarlijks meer melk van hunne koeien genoten dan te Dordrecht rijnschen wijn aankwam.

Guiciardini verhaalt omtrent 1560 dat ieder jaar 40.000 vaten rbijschen wijn aldaar verstepeld werden, elk vat van 6 amen, Antwerpsche maat.

In de beschrijving van Haarlem door Ampzing en Schrevelius worden twee prachtige platen gegeven van het Kasteel te Asseburg door de heeren van Assendelft bewoond, alsook nog in het « Zegepralend Kennemerland » van Hendrik de Leth, vier andere schoone platen in koperdruk.

De heerlijkheid van Assendelft ging over tot het huis van Renesse van Oostmalle, op de volgende wijze.

In 1600 stierf te Asseburg Cornelius van Assendelft, na den dood van hare broeders huwde Anna zijne dochter, heer Gerrit van Renesse van der Aa; waarvan drij dochters, de tweede Margareta zal huwen Willem van Renesse van Elderen, heer van Oostmalle, zoon van Frederik van Renesse en Helena Torck, wiens grafzerk in de kerk te Oostmalle vóór St. Laurentius altaar in 1610 werd opgericht.

Georges Frederik van Renesse, heer van Oostmalle en Assendelft, « noemde zich mede Baron van Haarlem, tegen dien titel geschiedt verzet vanwege de Staten in 1649, maar verkocht weldra de heerlijkheid van Assendelft en Haarlem in 1669, en in later dagen het huis van Asseburg.

De beschrijving van Assendelft in zijne Heerlijkheid is niet mogelijk zonder overzicht van het belangrijk archief der heeren van Assendelft dat thans berust in het familie-archief der heeren van Renesse te Oostmalle.

II.

Het archief der Assendelfters te Oostmalle.

Reeds over eenige jaren hadden wij kennis van het bestaan van dees geschiedkundig fonds en drukten er ons leed over uit dat zoo-vele dokumenten verdoken bleven voor opzoekingen, toea door persoonlijke opzoekingen twee, kleine chijns- en leenboeken onze aandacht trokken; buiten op den perkamenten omslag droeg het eene voor titel « Assouwen 1532 », het andere « Registr: des Com. de Vosselaer et Beers: « Dyrick van Assendelft ».

Het was een raadsel voor mij hoe de heeren van Assendelft

te Beerse toch wel kunnen terecht komen, maar op folio 1 stond te lezen:

« Dit is alsulcken chijsboeck van Rogge, vlassche / gheelde ende andersins / als Joncker Dierijck van Assendelft / als man ende mombere van Joffrouwe Adriane van Nassouwe / alle jaer hebbende ende heffende is / op Sinte Martens dach / in Novembri XI daeghen / op diversche gronden van erve gheleegen in die prochie van Vosseler ende Beerse bij Turnhout / welke gronden van erve / diversche persoonen als nae geschrevene staet / in handen hebbende ende toebehorende zijn / Ende zijn die Regenoten daer aff vernyeudt / bij overbrengen van den zelve persoonen dien de gronden van erve naer geschrevenen toebehorende / In denersten gronden van erve onder Vorseler / ende dan van den gheenen die onder Beerse gheleegen zijn / Welcken chijs van rogge / vlassche / gheelde / ende andersins / met allen anderen zijnen toebehoerten / die voergh. Juffrouwe Adriaene van Nassauwe tot eenen vollen leen houdende is van den hertoghe van Brabant nu onse ghenadighe heere die Keysere / in zijnen leenhove tot Bruesele na inhouts den bescheede daer aff ziin / Ende dit boeck is aldus geschrevene ende vernyeudt Anno 1532 in Julio. Ende is begonnen vuyt te doen anno 1533 op Sinte Martensdach / doen Cornelis Lauwerys Ierst Meyer werdt van deser heerlijkheyt.

Alvorens de beschrijving der leen en chijsboeken te beginnen, is het noodig nader kennis te maken met Dieryck van Assendelft en Adriana van Nassouwen.

In eenen akt dagteekenend van het jaar 1539 wordt er voor de hoofdbank van Santhoven, een geding of proces gepleit over eenen twist ontstaan, om zekeren afkoop van chijsrechten tusschen den heer van Assendelft en de Wwe of kinderen van Goissen Jan Mertens; en zoo lezen wij dat Dierik van Assendelft niet handelt in eigen naam maar « in den naeme van sijnder huysvrouwe Adriane van Nassouwen ».

Het groot leenboek van Brabant zal ons nog vollediger inlichten aangaande het laathof met manscappen en sijnsen van Dierick van Assendelft te Vosselaer en Beerse.

In 1532, doet hij de overgave van zijne goederen op de volgende wijze: « Diederick van Assendelft, heere van Besoyen bij Waalwijk, ende man ende mombere van Jouffrou Adriana Van Nassou myne wittighe huysvrou, overgeve als in den name ende met myns huysvrou voorscr; te besetten ende te leen houdende ben van onsen gened. heere den Keyser als hertoghe van Brabant « tot eenen leen op hem selven, de helft van de thiende tot Vosselair ende Beerse, dair de pastoir van Beerse ende Vosselair de weder-

helft aff heeft met eenen beemdt aldaer gelegen geheyten den Winkelbeempt, onder heyvelt ende weyvelt houdende omtrent drie buynder, oostwaerts gelegen aen den Godshuis van Fakons binnen Antwerpen erve / suytswaerts aen den Godshuys van Sinte Michiel tot Antwerpen erve / westewairt aan 's heeren strate / ende noertwaert aan Jan Claesen goeden / welcke thiende metten beemdt, ende metter manscappe ende laetscappe ende met chijnsen voorsec, ich also verpacht hebbe jaerl. voir 55 rijns gulden tot veertich grooten vleems tstück.

Toirconden van welcke ick Diederick van Assendelft met mijn eigen handt onder op den cedulle hebbe geteekent ende ich noch toe geenen properen segel en hebbende heb ik gebeden Lambert Millinck heer van Waalwijck mynen zwager, dat hij tot meerder kennisse synen segel hieronder op drucken soude, dewelck ich Lambert Millinck heer van Waelwyck voorsech ter begeerte van den voorsch. Diederick van Assendelft voorsch. heer van Besooyen alsoo gedaen hebbe behoudelic ende met protestatie dat ick Diederick van Assendelft voir namaels bevondt dat ich van mijn selfs oft van mijne huysvrouwe voorsch. wegen enighe leen meer te leen houdende ware van mijnen genad. heere den keyser als hertoghe van Brabant dair ick alsoo geen kennis af en hebbe dat ick die mede overbrengen ende dair af declaratie doen sal tyerst dat die tot mijnder kennisse gecomen sullen sijn.

Aldus gedaen den 9 Jan. 1532. Ludix style.

(g.) Dirck van Assendelft.

Als Dierick spreekt in naam zijner echtgenoote, op welke manier heeft Adriana van Nassouwen dit heerlijk goed in Beerse en Vosselaer verkregen? Maar vooreerst wie is die Adriana van Nassouwen?

ADRIANA VAN NASSOUWEN

Adriana van Nassouwen, was de oudste dochter van Pauwel van Nassouwen, wiens vader Jan een bastaard zoon was van graaf Engelbertus van Nassouwen en van Catharina van Haaften.

Engelbertus de Ilde was de broeder van Jan van Nassouwen, grootvader van Willem den 1sten, prins van Oranje.

De vader van Adriana van Nassouwen, werd gevangen genomen bij Nancy in 1477, maar Breda gaf het losgeld. Hij bouwde te Brussel het huis van Nassouwen, en werd door koop eigenaar van de stad, landen, heerlijkheden van Diest, Sichem en Meerhout en Vorst, 't was een trouwe dienaar van Keizer Maximiliaan, overleed te Brussel 31 Mei 1504. Ongehuwd zijnde, won hij eenen zoon bij Catharina van Haaften, (deze laatste stierf in 1500). Beiden te Breda begraven, in eene prachtige tombe in de kapel aan de noordzijde van het koor der groote kerk, door Hendrik van Nas-

sau opgericht, gansch in albast of doorschijnend marber en vervaardigd door Michel Angelo (?), den grooten kunstenaar en beeldhouwer uit het kunstrijke Italië.

Al deze geschiedkundige nota's leeren ons niet hoe Adriana van Nassau vrouw van Vorselaar in Beers in 't bezit kwam van het leen en laathof in deze voornoemde plaatsen.

Het groot leenboek van Brabant te Brussel zal ons daarover klaar inlichten.

- A. « Heer WOUTER van Lier hout eene hoeve lants tot Vorse-
» selair en Beerse ghelegen, metten lande, beempden, renten,
» chijnsen, manscappen ende lantscappen dair toe behoerende
» ende is een volle leen »
- B. « JAN van Lyre sijn soene.
- C. « Heer WILLEM van Lyere, bij doode Jan van Lyere syns
vaders voorscr anno 1455.
- D. Hendrik van Ymmersele 3 Septembris 1458 bij cope gedaen
teghen heere Willem van Lyere, ridder.
- E. Joos van Doorne, 12 mey, anno 1474 tot behoef van Jouffr.
Diericken van Ymmersele bij doode wijlen Hendrik van Ym-
mersele haer vader.
- F. Pauwels van Nassou, 10 Juli 1513 tot behoef van Jouffr. Ca-
tharina van Haesten zijns wijs bij afsterven Jouffrou Diericke
van Ymmersele haere moeder ».
- G. Eindelijk Jouffr. Adriana Van Nassou, den 6 Mei 1515, bij
doode wijlen Pauwels van Nassou haer vader.

Bij deze opvolging valt het op dat er te Beerse en te Vosse-
laer sinds lange jaren, ten minste van het begin der XVde eeuw
of op het laatste der XIVe eeuw een leen- en laathof bestond in de
handen der familie van Lier, (buiten de reeds bekende als de heeren
van Berchem, de Triapains, de abten van St. Michiels te Antwer-
pen), hetwelk overging door koop in de familie van Ymmersele,
van de Ymmersele's in de handen van den bastaardtak der Nassou's.

Het bezit van den laathof door de Nassou's is van geen groot
belang, noch van langen duur, wel als geschiedkundig.

Joncker Pauwel van Nassouwen verklaart zijnen leen in 1513
voor het leenhof van Brabant en Adriana sterft reeds in 1558.

Het huis van Assendelft neemt nu bezit van den laat en leen-
hof van Beerse-Vosselaer en zal er van in bezit blijven tot in 1669,
ten minste zoo we Georges Frederik van Renesse als erfheer herken-
nen van de heerlijkheid van Assendelft, iets wat hij in feite was,
alhoewel den familienaam van Assendelft niet meer dragende sinds
1605, toen Frederik van Renesse alreeds heer te Beerse, bij coope
den laathof en leenhof overnam uit de handen van Jan van Assen-

delft, heer van Cralingen, en Beatrijs van Assendelft, zijne zuster, vrouw van Gijsbert de Kok van Nerijnen.

Nu de noodige verklaringen gegeven zijn aangaande de familieverhoudingen tusschen eenerzijds de Nassou's, de Assendelfters, en anderzijds het huis van Renesse, gaan wij over tot een kort overzicht van het prachtig en rijk archief der Assendelfters in bezit der heeren van Renesse te Oostmalle.

Het archief kan in twee deelen beschouwd worden. Ten eerste de oorkonden afkomstig uit het huis van Assendelft zelf, buiten het verband met het huis van Renesse.

Het tweede waarin de oorkonden te vinden zijn van af het huwelijk van Anna van Assendelft met heer Gerrit van Renesse van der Aa.

In October 1927 heeft de Heer L. Stroobant, Eere-voorzitter van Taxandria eenen inventaris opgemaakt van het eerste deel, na onderzoek nochtans valt op te merken dat verscheidene nummers met het huis van Assendelft niets te stellen hebben, en door den loop der tijden daarin zijn verdwaald geraakt, aldus eene oorkonde van 1371 waarin Jan van Harduemont eene gift doet van 12 bunden heiden gelegen aan Vlimmelaersvoort, een vijftigtal akten uit de XVe en XVIe eeuw over goederen rond Tongeren gelegen de heeren van Elderen toebehoorende, enz.

Het archief bevat 9 oorkonden uit de laatste helft der XIVe eeuw.

22 oorkonden uit de eerste helft der XVe eeuw.

36 oorkonden uit de tweede helft der XVe eeuw.

63 oorkonden uit de eerste helft der XVIe eeuw.

65 oorkonden uit de tweede helft der XVIe eeuw.

18 oorkonden uit de XVIIe eeuw.

1. Een groot register in leder ingebonden over Heemskercke van de XVIe eeuw.
2. Twee groote registers gansch in perkament met de familiestukken van het huis van Assendelft der XIVe en de XVe eeuw.
3. Register van 1471 van Jan van Assendelft, ontvanger van Noord-Holland.
4. Het Rekenboek van Jan van Assendelft, rentmeester van Noord-Holland, broeder van den ouden heer Gerriet van Assendelft des heeren President Grootvader was. Einde der XVIe eeuw.
Register van al de goederen, renten, tienden, heerlijke rechten van den heer Vincent van Lochhorst, heer van Assendelft, en van vrouw Anna van Schoonhoven zijne echtgenoot van 1492.
5. Register beginnende in 't jaar 1415-1589 bevattende ekstrak-

ten. kopijen aangaande aankoop van gronden en heerlijkheid van de parochie van Portugael en andere over Maas gelegen toehoorende aan het huis van Assendelft, dragende voor opschrift « Over de landen lighende over Maes in den Ambacht van Portugael ». Het begin van een der akten luidt aldus: « Wij Jacob, heer van Gaesbeke, van Abscoude, Putte ende van Strijen ».

6. Register dagteekenend uit den jare 1382, bevattende al de « Chartes, titres concernant la famille et biens d'Assendelft, charten, titels aangaande de familie en het huis Assendelft ». Het tweede deel der archieven van Assendelft van af het huwelijk van Anna van Assendelft met Gerrit van Renesse van der Aa, op 20 September 1594, behoort tot het familiearchief der heeren van Renesse, en gaat tot in het jaar 1668, 28 December, wanneer de heerlijkheid van Assendelft, Heemskerke met Assumburg het familieslot verkocht werden.

Het groot getal oorkonden, de zoo talrijke en prachtige zegels van de voornaamste familiën der Nederlanden zijn van de verhevenste waarde voor de geschiedenis niet alleen van al de heerlijkheden in 't bijzonder, maar voor de algemeene geschiedenis der Nederlanden zelf.

Wij eindigen met eene korte beschrijving der chynsboeken van Beerse en Vosselaer die deze studie uitgelokt hebben, om hunne waarde te doen uitschijnen voor de plaatsnaamkunde of de toponymie.

De naamlijst der chynsschuldigen heeft ook zijne waarde, want in den naamlijst der belasting of shijnsplichtigen komen meer dan honderd namen voor uit het begin der XVIe eeuw.

Maar voor het oogenblik is zulks van ondergeschikt belang, zoowel als de naam der gemeente Vosselaer die in de registers der XVIe eeuw nooit op dezelfde manier wordt geschreven. De chynsboeken bieden onveranderlijk altijd de thans gebruikte schrijfwijze te weten: Vosseler.

Hoe het komt dat zoo vele officieele of openbare akten klaar en duidelijk het woord « Vosselaer » gebruiken is onbegrijpelijk: Aldus in akten uit Rotterdam, Breda, het hoofdleenboek van Brabant, Shertogenbosch, Waelwijck en Le Roy: ongetwijfeld zullen de toehoorders begrijpen waarom met opzet op de uitnoodigingskaarten dezer lezing de foutieve of onjuiste schrijfwijze werd gebruikt, niet om het tegenwoordige te verbeteren, maar om het verledene te doen kennen, en indien er misschien eene verklaring hier van kon gevonden worden, zulks voor de plaatsnaamkunde ook zoude van nut wezen.

De chynsboeken der Assendelfters op hunne eerste bladzijde

maken ons bekend met een oud gebruik aangaande het ontvangen der chijnsen. Kwestie was er gerezen tusschen Joncker Dyrick v. A. en Segere Michiels zoon ter causen van den maaltijd ende synen chijns te ontvangen op Sinte Martensdag. Vele getuigen zijn gedaagd voorgaande meyers der heerlijkheid, onder andere Willim v. d. Moeren, getuigt dat hem Jacob Verbrugghe als voertijds meyer « geseyd heeft dat Henrick Michiels kinder met hem gepasseert hebben met ghelt omdat de selve meyer mette lasten op Ste Maertens daeghe dair tot hunnen huise nader ouder costuymen niet en zouden comen ende teeren en synen chyns aldaer ontvangen, maer nyet en weet hoe veele dat sy hem daer af gaven.

Een der chynsplichtigen moest aldus eenen dag sjaars, namelijk op St. Martensdag zijn huis afstaan, om den meyer te laten zeten « om op shyns te gaan zitten » en de laten met den meyer teeren alsdan, dat is « eeten, drincken ende maken goeden schier; zulks viel niet in den smaak van Segere Michiels, die veroordeeld werd daarvoor te betalen aan Cornelis Lauwereys als meyer van deser heerlyckheyde de som van 12 stuivers voor allen achterstel en voorts nog ieder jaar te geven 8 stuivers, en daar voor zal de meyer metten synen laten op Sinte Martens dach alle jaer vuyt Segers voors. huys blijven en dair niet comen teeren, noch sijnen Mertens chijns daer comen sitten ontvangen ende dat alsoo langher als Cornelis Lauwereys meyer wesen sal ende niet langer.

Het is niet mogelijk al de plaatsnamen op te geven die in de chynsboeken vervat staan, vele namen ontmoet men in de chynsboeken der omliggende gemeenten, alvorens de namen die het meest belang kunnen inboezemen op te sommen is het toch voor de leden van Taxandria niet zonder belang te vernemen dat het archief van Oostmalle eene kopij bestaat van eenen vroentenbrief afgeleverd in 1393, door Maria van Brabant, hertoginne van Gelder aan de inwoners van Beersse, Vosselaer, Gierle, Lille, Vlimmeren en Wechel, hier ontmoet men plaatsnamen die gansch overeenstemmen met diegenen opgegeven in de chijnsboeken van Beersse en Vosselaer.

Van grooter waarde is nogtans het groot hertogelijk Cynsboek over Berse en Vosselaer van het jaar 1559 toevoerende aan de heeren van Renesse. Alhoewel als oorkonde van vroegeren datum, en zeer waarschijnlijk eene kopij van het oud chynsboek der XIVe eeuw, bevat het bijna al de plaatsnamen die voorkomen in de twee chijnsboeken der Assendelfters.

Nu geschiedt de verkoop van de heerlijkheid door Joncker Jan van Assendelft, heer van Cralingen, de heerlijkheid droeg ook dien naam naar den titel der heerlijkheid van Cralingen « eenen laet shijnshoff en geheeten den laethoff van Cralingen ».

De verkoop had plaats in 't jaar 1604, den 29 Meert « voor

den prijs van zeventhienhondert ende vijftig gulden » onder het meyerschap van Wouter Mattheussen.

Uit het voorgenoemde leen en chijsboek en het eigen chynsboek van Beerse sprooot het nieuwe leen- en chijsboek opgemaakt in 1620, die al de leenen en chijsen bevat der heeren van Renesse in 't bezit van 't grootste deel der leenen en chijsen van Beerse en Vosselaer, niet alleen door den aankoop van 't Laathof van Cralingen, maar ook van het hof van Wechelen « met eender heerlyckheid van omtrent 90 manscappen van leene in geheele, die gelegen syn binnen den dorpe van Beerze, en toebehoord hebbende den heere Gabriel Trapeyn, en waarvan 't leen zich ook in de Renesse archief bevindt.

De inwoners van Beerse en Vosselaer waren verplicht voor het gebruik der vroente eene belasting te betalen, eene vroente gelegen « bijnnen sekere limiten ende paelen... van der plaetsen afgenoempt « hesselinghe » tot op het « valveken » bij Beerse en zoo voort tot op de palen « geheten duvels hester » en van « duvels hester » tot « houtvoerdecken » van daar tot « tildermeer » zoo voorts tot « stenberch » van « stenberch » tot « oievaert vordecken », tot aan de plaatse genoemd « tutelberch » van « tutelberch » tot « revoerdecken », van « revoerdecken » tot « Wechel » ter plaatse genoemd « ten Rade » enz. tot « Hesselijck ».

In de chijsboeken van Assendelft zijn de plaatsnamen zeer talrijk, inboorlingen van Beerse en Vosselaer waren met weinige dier benamingen bekend, wel met andere zooals den « Bolck », « den Grotenhout » « Ossenvan », enz. Alzoo vinden wij er in vermeld: voor Vosselaer, Broeckacker, 't Veeken, 't Gheerken, Patacker, de Elsacker, den Wijtheersacker, Breemacker, Vloegelsacker, Vlierbosch, berckenhoff, die Rijt, int Loo, Gasthuysloo, den Lyndthoff, de Paersacker, Sozacker, Stapacker, daelacker, Eyckhoff, den Boschacker, Mijsbeempde, Hellenbeempd, den Rechtenboom, Groetenhaeghenbeempdt, Hontschot, den Cloet, Cattensteert, Hontschot, de Hoeghebeek, Quatsgoer, Winckelbeempdt, abdtshof, Runtbeemdt, Voertbeempdt, den Wijenhoff, den Mortel, den Cruysacker, Holteracker, verlooren cost, 'tgoet van Mal, Dansdonck, Theyeusel, Waterblock, den IJndenbeemdt, de Duvelsdonck, den Kuylinck, den gaershoff, Oyenbrugghe, Elstbeempden, Winckelblock, den Assenhoff, den busselacker, Tausselaer, den groenen wech, den Holterenhoff, Houtermansland.

Na deze studie over de familie van Assendelft, mochten wij onze opzoekingen niet staken, zonder na te gaan waar de begraafplaats is van Dirk van Assendelft, en Adriana van Nassouwen, grondheeren van Beerse.

De grootouders van Dirk van Assendelft liggen begraven in

den Haag, in een van de schoonste en grootste kapellen welke ons nog toe in Holland zijn voorgekomen, alsmede zijne ouders, allen in de St. Jacobus kerk.

De afbeelding dezer kapel is te vinden in de beschrijving van 's Gravenhaege van Jacob de Riemer.

Het wapen der heeren van Assendelft prijkt op het grafmonument, « een silver paard op een veld van Keel, gekwartilleerd met een Silver kruis op een veld van Keel met drie silvere meerlen in ieder hoek ».

Dirk van Assendelft zelf met Adriana van Nassouwen hebben hunne begraafplaats in de groote kerk van Breda. Het epitaaf waarvan de hoogte 6,50 en de groote breedte 2,37 bedraagt, is uitgevoerd in kalksteen. De zuiltjes ter zijde van de onderste nis en de geknielde figuren zijn van bleekrood albast. Het ornament is vlaamsch van opvatting.

Het huis van Assendelft te Breda, thans het Liefdegesticht der Zusters Franciscanessen in de Nieuwstraat is een der oudste riddershuizen van Breda, het werd in 1626 verkocht aan de Paters Minderbroeders.

Hiermede besluit ik mijne lezing, de heeren van Assendelft zullen u genoegzaam bekend zijn, indien Ued. bij gelegenheid eene omreis maakt in Noord-Holland, zal binnen korten tijd het herstelde slot van Assumburg op Heemskerke gelegen uit zijne verlatenheid en puinen verrijzen, immers het Rijk der Nederlanden heeft het verlaten slot en onbewoond sinds meer dan 60 jaren, aangekocht om het in zijnen oorspronkelijken staat te herstellen en om er zooals in het prachtige Slot van Muyden eene verzameling van kunststukken in te bergen en de gedachtenis der roemrijke heeren van Assendelft daardoor in eere te houden.

Wie een reise in Noord-Holland doet, kan wel eenen kleinen omweg maken om het slot der Assendelfters te bezoeken, alsmede hunne kerk met hunne begraafplaats in Heemskerk.

Zoo wordt de wensch van Wildeman in 1906, geuit in deze bewoordingen eene werkelijkheid. « Moge zich dan spoedig als 't kan, eenig richard over dit oud kasteel ontfermen, en het herstellen. Ons land verloor reeds te veel tastbare herinneringen uit den ouden tijd ». Indien zulks waarheid is bij onze Noorderburen, blijft de wensch ook voor ons in overweging te worden genomen, waar de oorlog zoo menig geschiedkundig gebouw in puinen veranderde.

Onze Kempen die zoo talrijke heerlijke geslachten opnam in zijne geschiedenis, zal er zich ook over verheugen, en Beersse en Vosselaer mogen er ook fier over wezen de Assendelfters als hunne heeren gekend en gediend te hebben.

Bronnen.

1. Renaissance Archief te Oostmalle en te Beverst: Cijnsboeken van Beerse en Vosselaer: 1532.
2. Vaderlandsch Woordenboek van Kok, Amsterdam 1786.
3. Geschiedenis van Breda, door Van Goor, bl. 51.
4. Batavia Illustrata, bl. 854.
5. Kabinet van Oudheden en gezichten door Math. Brovérius van Nidek.
6. Staatsarchief te Brussel en te Antwerpen: hoofd-leenboek van den Quartier van Antwerpen. Gemeentelijk archief van Oostmalle.
7. Kempisch Museum, 3e j. Nr 5.
8. De stad Haarlem van Oosten de Bruyn.
9. Het zegepralende Kennemerland van Hendrik de Leth., 1728.
10. Chronijcke van Vlaanderen, Despars, Brugge, 1840.
11. Notitia March. Le Roy, Amst. 1678.
12. Beschrijving van Haarlem van Ampzing en Scheverius.
13. Kaarten en Provinciën van het Koninklijk der Ned. door Smulders, S. Gravenhage.
14. Les Sires d'Oostmael. L. Stroobant, Taxandria 1920.
15. Silhouettes d'Ancêtres. Th. de Renesse, 1928.
16. Inventaire dess Archives de la Belgique. Gachard.
17. Onze Kempen: Steden en Landschappen. St. Leurs, « De Sikkel », Antwerpen.
18. Nederlandsche Volkshumor, Jozef Cornelissen. « De Sikkel », Antwerpen, 1930.
19. Beschrijving van S'Gravenhage door De Riemer.
20. Elsev. geill. maandschrift: « De Assumburg »: E. van Tsoe Meiren, 1895.
21. Oud Nederland: Robidé van der Aa, Nijmegen, 1846.
22. Oud Holland. XXIII jaarg. Iets over 't Kasteel van Assumburch in 1667 door M. G. Wildeman.
23. Monumenten in de voorm. baronnie van Breda, door Kalf. Utrecht, Oosthoek, 1912.

T. D., OOSTMALLE.

III.

Het huishouden van eenen Pastoor van Beerse in 1784.

I.

Her document dat ik mij voorstel hier te ontleden en dat voorkomt uit het archief der Sint Lambertuskerk te Beerse is niet van hoogen ouderdom.

Her dagteekent van het jaar 1784 en is niet onderteekend (kopij van het origineel), maar gaat uit van den toenmaligen pastoor der parochie den Z. E. H. Theodorus. Norbertus Van de Velde.

Zooals men weet was de pastorij van Beersse, even als die van Vosselaer, bediend door de Witheeren der abdij van Sint Michiel te Antwerpen die te Beerse, sinds het midden der XIVe eeuw, aanzienlijke cijns en andere goederen bezaten.

Tot het jaar 1776 waren de parochiën van Beerse en Vosselaer vereenigd en bestuurd door een enkelen pastoor die woonde op de oude pastorij gelegen ter streke Hofeind, nagenoeg op het scheidpunt der twee gemeenten. Te Beerse verbleef slechts een rector welke de beneficiën genoot van de twee kapelrijen van O. L. V. (1) en van Sint Jan Evangelist in den loop der XVIe eeuw gesticht (2). Op 12 Juli van dit jaar echter, na het afsterven van pastoor Ludolphus Grangé, op voorstel van den abt Marcellus De Vos, werden de twee parochiën gescheiden en kreeg iedere kerk haar afzonderlijken pastoor. Theodorus Norbertus Van de Velde, — tot dan toe rector van Beerse — werd tot pastoor der nieuwe parochie benoemd.

Die beslissing werd met groote vreugde door de bevolking van Beerse vernomen. De nieuwe herder werd op 14 Juli plechtig ingehaald en een latijnsch gedicht waarvan het titelblad hier volgt werd te dezer gelegenheid opgesteld:

Acclamatio
Pagi et Communitatis de Beersse
Reverendissimo et Amplissimo
Viro Domino
Dno Marcello De Vos
Abbatix et Ecclesix St Michaëlis Archangeli Antverpiæ

---

(1) Bijdragen, VII, 1908, blz. 551-573.

(2) Aanhangsel 2

PASTORIJ VAN BEERSE

Abbati Dignissimo
Sacri ac Canonici ordinis Præmonstratensis
Illustrissimo Brabantia Ordinum
Assessori Perpetuo
Trium abbatiarum Averbodiensis. Tongerloënsis
ac Middelburgensis
Patri Abbati
Toparchæ de Santvliet, Beerendrecht. List. Nederockerzeel
Domino de Wilrijck. Beersse Vosselaer etc. etc.
Pastoratum de Beersse et Vosselaer
in duos separanti. novam, splendidamque domum
pastoralem in Beersse ædificanti
primumque in eo Pastorem nominanti
Rdum Dnum Theodorum Norbertum Van de Velde.
ejusdem abbatia et eccl. S. Michaëlis canonicum
et
ex rectore beneficiorum pastoratum de Beersse
grato animo acceptantem
in ejusque realem possessionem solemniter
introducendum
Die XIV Julii M.D.C.C.LXXVI
ViVat praeLatUs MarCeLLUS De Vos
qUI hanC CU:am a VosseLarIIs DIVISIt
et
eXstrUCto Ibl noVIter DoMICILIo
reCtoreM pastoraLIs DIGNItatIs
ItULO eXtULIt
Reverendissimæ ac ampl: Dominationis Verstræ
observ: famuli
Pagus et Communitas de Beersse (1).

Pastoor Van de Velde werd gedoopt in O. L. V. kerk te Antwerpen op 20 April 1720, geprofest 12 Juli 1740. — priester gewijd op 30 Mei 1744 — onderpastoor te Meir 30 November 1749 — in dezelfde hoedanigheid te Merxplas 21 December 1752. ecclesias der Witnonnen 4 Februari 1754 — prior en noviciemeester der abdij, 15 Mei 1761 — bestuurder van het klooster gedurende de vacatuur van het abtschap in 1763 — proost der Witnonnen 12 April 1767 — rector te Beerse 26 Maart 1768 — en eindelijk pastoor aldaar op 12 Juli 1886 (2).

(1) Archief der kerk van Beersse. — Manuale Beneficiarum Beatae Mariae Virginis (Sr 17).

(2) Nom. Religiosi II 41. Kempisch Museum II, 135. Bijdragen VIII, Februar: bldz. 65.

Hij stierf te Beerse, na er 21 jaren verbleven te hebben, waarvan 8 als rector en 13 als pastoor, den 26 Juli 1789.

Tevens zorgde prelaat De Vos er voor, ten behoeve van den nieuwen parochieherder, een degelijk en prachtig verblijf op te richten. « een treffelijke woning » schrijft de pastoor in zijn manua-
le, « novam splendidamque domum » zoo luidt het in het lof-
dicht. 't Is het statig gebouw dat ten huidigen dage nog tot pastorij
dient en dat op zijn achtergevel steeds draagt het wapen-
schild van prelaat Marcellus De Vos : van keel met keper van
goud met drie druiventrossen van purper gebladert van sinopel,
met hoofd van zilver, dragende een vos van natuurlijke kleur, ge-
plaatst op een grond van sinopel met de toepasselijke kenspreuk:
« Caute et Suaviter » en het jaartal 1772.

De herstelling of de heropbouw van het oud rectoraal huis
moet wel een dringende noodzakelijkheid geweest zijn, indien wij
nagaan wat de Pastoor deszangaande in zijn manua-
le neerschrijft:

« Den heere Rector Theodorus Norbertus Van de Velde om-
» trent Paeschen 1768 komende bezit nemen van dit huys, heeft
» hetzelfde, alsoock de meubelen in soo slechten staat bevonden, dat
» hy by spaersaemheynt in syn huyshouden het huys van alle kanten
» voorsien heeft, ook een nieuw keuken daaraan gebouwd heeft...
» Voorts het bakhuys van ouderdom versleten synde, heeft den
» voors. Rector soo veele gedaen, dat de abdy anno 1774 op deze
» erve gemaekt heeft een nieuw steenen waschhuys met een oven
» om te bakken ende eene plaets om brandhout ende turf in het
» droog te kunnen liggen ware vore de abdye betaelde heeft
» fr. 516-8½. Soo dat den voors. heer Rector uit de spaersaemheynt
» van syn geringen innckomen allen de binnenwerken noch heeft
» moeten sorghen welcke beloop hebben ter somme van f. 105.
» 19¼ ».

« Naer dat den heere prelaet het steenwerck van de voorpoorte
» teenemael hadde doen voorsien, heeft den voors. heer Rector noch
» gemaekt de nieuwe Eycken houtte poorte anno 1775, welcke aan
» hem gekost heeft over de 70 gulden ». (1)

Ondanks die verschillende verbeteringen moet de toestand nog
veel te weerskanten hebben gelaten « want » (soo gaat hij voort) « het
» oud huys van de Pastorye, niettegenstaande alle gedane restaura-
» tiën en was niet meer bestandigt, maar dreigde in te vallen ». (2)

Die aantekeningen leeren ons dat de bijgebouwen die zich he-
den nog ter weerskanten bevinden en waarvan de bouwtrant overigens
eenigszins verschilt met het hoofdgebouw, vroeger dan hetzelfde
zijn opgericht.

(1) Archief der kerk van Beerse. Manuale 17.

(2) Ibid.

« Terwylen de pastorije van Beersse nu op dezen grondt gestelt » was » (zoo lezen wij verder in het manuale). « heeft men den hof » wat te cleyn geoordeeldt om alle noodtachelyckheden voor een » grooter huyshouden aldaer te connen verrichten, waeromme den » heer pastor, achter aen de Westseyde, by gehuert heeft 36 roeden » uyt den acker van Maria Grielens, weduwe van Laurys Verbo- » ven (1), welck stuck land terstont omgraeven is met behoorlycke » grachten, en met de aerde daer uyt komende is gevult de oude » grachte, gelegen hebbende westwaerts achter deze oude erve, en » tegen dese nieuwe bygehuerde 36 roeden: voor welckers huersomme » den heer Pastor jaerlyckx verplicht is te doen twee jaargetyden, » een voor de ziele van Laurys Verboven, ende een voor Maria Grie- » lens, maer soo langhe sy noch in het leven is, tot haerder intentie. » Oock is den heere Pastor gehouden hunne naemen in het Son- » daghs gebedt af te lesen, soo lange als de voorscr. 36 roeden landts » door den heere Pastoor sullen gebruyckt worden, en den coster » voor het spelen van de orgel en het singen van beyde deze diensten » te betalen, ieder messe, 9½ stuyvers ». (2)

In eene 17de eeuwsche kopy van eene oorkonde van 't jaar 1359 lezen wij dat Arnaut van Craynem, heer van Grobbendonck den afstand goedkeurt van een stuk land, dat Wouter de Coster van Beirs van hem houdende was « alsoo verre als heer Jan Saelen, Capellaen Onser Vrouwe te Beirs betimmert heeft ». (3)

't Is op dien grond dat, naar alle waarschijnlijkheid, het rectoraal huis en later de pastorij is opgericht. De E. H. Van den Eynde in zijn werk « Historische Aanteekeningen rakende de Heerlijkheid Beersse » beschouwt zulks als een bewezen zaak. Hij heeft echter bij het onseferen van het stuk « *om begraven te syne* » gelezen in plaats van « *onbegrepen te syne* » en trekt daar wellicht, tot staving

(1) Deze waren de ouders van Maurits Verboven prelaat der abdij van Averbode.

(2) Archief der kerk van Beersse, Manuale (Nr 17).

(3) Wy Arnaut van Craynem, ridder, Heer van Grobbendonck, maken condt allen lieden, die desen brief zullen zien oft hooren lesen, dat wij censureren ende mortificeren alsuleken landt als Wouter de coster van Beirs van ons houdende was, alsoo verre als Heer Jan Saelen, capellaen Onser Vrouwe in Beirs betimmert heeft; gat is een vierendeel van een bunder, luttel ruim oft meer **onbegrepen** te zijne, dat dit voorschreven leen erve is worden met eenen halven ouden engelsehen, te verschynen jaerlyckx den voorschreven Wouter de Coster, sonder laet in eenen hof te syne, want Heer Jan Saelen dit erve voorschreven sal laeten de voorschreven capelleryen voor syne ziele ende voor allen syn vrienden, daer wy dit welceurden.

Daer waeren bij, mede ende over, Willem Bode ende Jan Vanden Broecke van Beirs, onse mannen ende Jan Mools, onse meyer.

In kennisse der waerheyt soo hangen wy, Aernout van Craynem, ridder voorschreven, onsen segele aen desen brief, geschreven te Grobbendonck int jaer Ons Heeren duysent dry hondert ende negenen vyftich des sondaechs voor Onser Vrouwe dach Lichtmisse. ,

zijner meening, het besluit uit dat er hier spraak is van de borch
welke de pastorijs omringt.

Wat nu het bedoelde document betreft, het is een antwoord
van pastoor Van de Velde op een vragenlijst uitgaande van zijne
geestelijke overheid, wellicht van den Abt van het klooster, vermits
hij zich richt tot « Zijne Eerwaardigheid ». (1)

Het geeft ons een kijk over de inkomsten en lasten, den inboedel
en het huishouden van een buitenpastoor op het einde van het
leenroerig tijdvak, op den vooravond der groote omwenteling.

Bij velen heerscht de meening dat onder het vroeger regiem de
buitenpastoors, vooral de Witheeren, over aanzienlijke inkomsten
beschikten en in weelde leefden.

Her stuk leert ons integendeel dat zulks, voor wat Beerse be-
treft ten minste, het geval niet was en dat de buitenpastoors van
dien tijd veeleer een armzalig leven leidden en veel moeite hadden
om met hun karige inkomsten in de noodwendigheden van hun huis-
gezin te voorzien.

Daar de vragen ons niet bekend zijn, weten wij niet altijd
waarop de antwoorden doelen; voor 't grootste gedeelte echter zijn
ze duidelijk genoeg om ons toe te laten ons nagenoeg een denkbeeld
te vormen over den toestand.

Alles moet wel nauwkeurig zijn opgegeven want wij lezen ver-
der in het *Manuale* waar de pastoor, met alle mogelijke bijzonder-
heden de beschrijving doet « der pastoreele goederen, inkomsten van
chynsen, tienden enz. » — dat zulks « door niemand exacter kan ge-
schreven worden als door my Theod. N. Van de Velde, den laatsten
rector en eerste pastoor van Beersse alleen, die alles kent in den grond,
beter als die van de abdije, die nochtans de divisie » (der beide pa-
rochiën) « gemaect hebben ».

Indien wij de inkomsten samen rekenen dan vinden wij:		
Wij gelt Beempt:	Gld.	10,—
Kanten van den Beempt:		8,—
Gift van broeder en zuster:		50,—
Cynsen 's jaars, samen:		5.10 st.
THIENDEN		
Wy broecken:		300,—
Lammer tienden (bij transactie),		8,—
BENEFICIEN		
Kapel O. L. V.: 3 akkerkens,	19.10	69.10
Overige:	50,—	
		Gld.: 451,—

(1) Zie bijlage: Inventaris.

Ik houd geen rekening in de ontvangsten van
 betaling door de kerk voor miswijn: 20.—
 en voor wasschen en herstellen der gewaden: 18.—

Verder in natuur: 14 koppelen kiekens, 2 hespen, strooi en
 kaf, torf halen en verkochte granen leveren, boter tegen 4 stuiv-
 vers per pond en hem rond voeren waar hij zijn moet: kor-
 ren, haver, boekweide en vlas.

Hierbij dient dan ook nog gevoegd te worden de opbrengst
 van de missen en verdere accidentalia (uitvaarten, berechtingen, trou-
 wen), maar gezien het gering getal der bevolking en het laag tarief
 der missen, zal die wisselvallige opbrengst van geen groote betee-
 kenis geweest zijn.

Voor begrafenis en uitvaart met twee gezongen missen be-
 taalt men gld. 1.10; — de offer is gemiddeld 10 stuivers: — voor
 berechten $4\frac{1}{2}$ stuivers, voor trouwen 1 gulden, voor doopen geen
 duit.

Volgens de parochiale registers waren er in 1784 te Beerse:
 8 huwelijken, 12 sterfgevallen, waarvan slechts 6 van volwasse-
 nen met uitvaarten (1)

Er waren 23 doopen, doch deze komen niet in aanmerking.

De berechtingen kunnen wij schatten op 12 voor het jaar.

Blijven nu nog de gewone misintenties. Van het jaarlijksch
 totaal van 365 missen, dient afgetrokken te worden: 1°) de Zon-
 dagsche parochiemis (52); de missen die de pastoor gehouden is
 te lezen voor de beneficiën (3 per 2 weken = 78), de missen
 voor huwelijken en uitvaarten afzonderlijk berekend ($8 + 12 =$
 20), zoodat, rekening gehouden met mogelijke afwezigheid, belet-
 sel of gebrek van intentie het totaal de 200 niet zal overschreden
 hebben.

Hoeveel het stipendium bedroeg weten wij niet juist; wellicht
 zal het niet meer geweest zijn voor den priester dan 10 stuivers.

Alzoo bekomen wij voor het casuale:

6 uitvaarten aan 1.10:	9,—
6 offers (gemiddeld) aan 0.10	3,—
12 berechtingen aan $4\frac{1}{2}$:	2.14
8 huwelijken aan 1,—	8,—
200 gewone misintenties aan 0.10:	100.—
	<hr/>
	122.14

---

(1) Op 13 Maart van dit jaar had de laatste begrafenis in de kerk
 plaats. Alsdan kwam verbod in de kerken nog te begraven.

	Overdracht:	122.14
offer in de gildenmissen geschat op:		<u>10,—</u>
		132.14

Wellicht is dat alles nog te ruim berekend vermits de pastoor er bij voegt dat hij « wenschte dat alle die accidentalia hem maar de thee oprachten »!

Nemen wij thans de opbrengst van de cynsen, thienden en be neficiën hooger op berekend, zijnde:	451,—
waarbij te voegen het casuale	<u>132,14</u>
	583.14

Daartegenover komen nu de lasten te weten:

van de thienden in de rekeningen:	30.4
van de quaertierslasten:	10.16
van de domiciliaire lasten:	10,16
van het huis pastoreel:	4,7
9½ bedens	1,—
raemingen van den burgemeester	56,5
cynsen:	<u>1,6</u>
	Samen: 112.68

BALANS: Inkomsten geschat op:	583.14
Lasten op:	<u>115.18</u>

	Soldo: 469.06
aan zijne 2 meiden betaalt hij jaarlijks:	<u>70,—</u>
	blijft netto: 398.06

of herleid in franks circa: fr. 796.—

Welnu met dit gering bedrag moest de pastoor voorzien in al de kosten van het huishouden en het onderhoud van 4 personen (pastoor, onderpastoor en 2 meiden).

Wel is waar waren de levens-voorwaarden alsdan gansch verschillend, had het geld een grootere waarde, was het leven veel goedkooper dan ten huidigen dagen en dient er rekening gehouden met de cynsen en thienden in natuur en ook met de opbrengst van den hof en van het vee, want vermits het pastoreel huis voorzien was van ruime stal en schuur, en het bij de boeren vrij algemeen het gebruik was aan hunnen pastoor het noodige mest te leveren, zal men er zich wel op toegelegd hebben het te kort van de huishoudelijke begrooting te dekken door het kweeken van geit, verkens, pluimvee, het winnen van aardappelen, groenten, enz.

Niettemin blijkt uit het voorgaande dat de pastoor van Beersse maar een karig bestaan had en dat, verre van in overvloed te leven, hij nog op de vrijgevigheid zijner familie moest rekenen en, zooals, hij zelf zegt, veel moest martelen om toe te komen.

Wat nu den inboedel betreft, wij bekomen inlichtingen over bibliotheek, lijnwaad, kleederen, zilverwerk. Spijtig dat er van het mobiel niet gewaagd wordt. Wellicht was de pastoorj bemeubeld door de zorgen en op kosten der abdijs en oordeelde de pastoor het diensvolgens nutteloos den inventaris ervan op te geven.

Wat ons treft is de rijkdom in lijnwaad nevens de armoede van de garde-robe.

De pastoor bezit maar één slechten kapoot, wanneer hij over 30 ammelaken, 80 servietten en 30 hemden beschikt. Vergeten wij echter niet dat wij ons bevinden in het tijdstip van de groote eiken linnenkasten, teenemaal met lijnwaad gevuld, wanneer slechts eenmaal 's jaars de groote wasch gebeurde, en dat men ieder jaar bij den wever een nieuw stuk linnen ging bestellen.

Aan zilverwerk is de pastoor ook niet zeer rijk: er zijn slechts 6 zilveren lepels en forchetten. één zilveren dienlepel, zilveren mostaardpot en peperbus; er zullen dus nooit veel gasten te gelijk aan tafel zijn genoodigd.

De eindbemerking van het stuk laat blijken dat onze pastoor niet veel vertrouwen heeft in den indruk welken zijn antwoord op zijnen Oversten zal maken. (1)

Spijtig dat wij niet over het antwoord beschikken.

Bij vergelijking met de naburige pastoorj van Vosselaer achte onze pastoor rede te hebben tevreden te zijn over zijn toestand. Hij geeft immers, (altijd in zijn manuale), de redenen op voor dewelke hij de pastoorj van Beersse boven de andere verkiest:

« Ten 1°), de pastoorj van Beersse is naer bij de kercke, dat » gemack is met weningh gelt niet te betalen.

« Ten 2°), den hof van Vosselaer kost van onderhoud wel » 100 gld 's jaars meer als dien van Beersse.

« Ten 3°), de accidentalia, missen, fundatiën, gelyck de don- » derdaeghsche missen, 31 saterdaeghen op het jaar syn meerder in » Beersse als in Vosselaer.

« Ten 4°) daar comt veel offer in de cappelle, om de kercke » behoorlyck te kunnen onderhouden, dit is een ontlastinge voor » de thienden heffers.

« Ten 5°) De gemeente van Beersse is ongelyck beter als die » van Vosselaer, dit blyckt alle daeghen en die heeren van Vosse- » laer moeten het selfs bekennen ».

(1) Zie aanhangsel I, blz. 34.

en hij besluit als volgt:

« en zoogenomen dat Vosselaer meer hadde als Beersse, noch soude » ick Beersse boven Vosselaer verkiezen om de boven opgegeven » redenen ». (1)

En « die van Vosselaer » zullen het mij ook niet euvel openmen zoo ik, als inwoner van Beersse dit besluit volmondig bijtreed.

K. VAN NYEN.

Aanhangsels

I.

Inventaris.

DE LANDEN.

- 1°. De caerte figurative is in de abdije, manuale is hier, boecken van huijshouden noijt geweest, andere boecken wel.
- 2°. tot hier toe noch geen deel in de hoeve gehad.
- 3°. eenen Bempt verhuert aen Peeter Buyckx voor de somme van ontrent 10 guldens 's jaers wij gelt.
- 4°. geenen eenen oyt gehad.
- 5°. Bosschen tot hier toe hebbe ick niet. De kanten van den Bempt renderen 's jaers 8 guldens.
- 6°. Veerthien coppelen kieckens, twee hespen, anders niet.
- 7°. Lijf rente hebbe ick niet, mijn broeder en suster geven mij gratis 50 guld. 's jaers.
- 8°. Alle de chijnsen sijn 's jaers 5 guldens en 10 stuijvers.

THIENDENS.

Meest alle thiendens sijn novalia, de oude thiendens sijn 's jaers geen 200 guldens.

- 1°. Drij hoecken Thiendens sijn verpacht in gelt aen Petrus Joris, Cornelis Proost, en Joannes Wouters

---

(1) Manuale (17).

voor de somme van drij hondert guldens het hoogste, als ick oyt gehad hebben, van 1778. af alle drij te saemen.

- 2°. De andere resterende vijf hoecken worden altijd opgehaelt voor stroeij, en kaf, zij geven noch gelt, noch graenen, onder de conditien van torf te haelen, de grachte ruymen, de vercoghte graenen te leveren op hunne koste, de boter tegens vier stuyvers par pont, en mij hier in de ronde te voeren, daer ick moet zijn.
- 3°. Lammer thienden, en geen andere, beloopende 's jaers bij transactie 8 guldens.
- 4°. Van koren, haever, boeckweijde, vlas.
- 5°. Noijt eenige opgehaelt.

BENEFICIEN.

- 1°. In onse kercke is een Beneficie ter eere van S. Jan, Evangelist sonder last. Item een Beneficie ter eeren Onse Lieve Vrouwe, geunieert met het Beneficie van Onse Lieve Vrouwe tot Vosselaer in het jaer 1576. met alle de goederen, annex aen dese Beneficien: den last annex aen dese twee Beneficien is drij missen ter weke, van de welke ick volgens de fundatie maer eene misse ter weke moet lesen, en den Pastor van Vosselaer twee ter weke, soo heeft geresolveert den overledenen Biscop, alles doorlesen hebben de 28 October 1781.

Nochtans daer naer hebbe ick aengenomen den last van te lesen ieder de helligt van de missen, maer ick supponere, dat sij mij bedrogen hebben, want de woorden van den Biscop aen mij gesproken en quamen niet over een, die hij aen een ander gesproken soude hebben, het gen: ick oock alsdan seijde: nu daer hebbe ick den last voor de helligt van de missen, soo moet ick oock hebben de helligt van alle de innecomen, ende revenuen, annex aen dese Beneficien, en den Pastor van Vosselaer oock: maer nu schilt het te veel: ick hebbe drij ackerkens van dese Beneficien, de welke van Roettiens en van mij verhuert wierden: 19 guld.: en 10 stuyvers: hier tegen heeft den pastor van Vosselaer in gelt chijsen onder Vosselaer oock: 19: 10, dit is gelijk: boven dien hebbe ick noch, alles gerekent, salvo justo 50 guldens. Hier tegens heeft hij vier bosschen, renderende 's jaers ontrent 100 guldens. Wilt den pastor van Vosselaer twee missen ter weke lesen, en ick maer een, gelijk

mijne fondatie luidt, ick sal onderteekenen, dat ick daer noijt van spreken sal, te weten van beneficien.

Ick bediene het selfs: in de cappelle, zijn der geene.

- 2°. hier mede is geantwoordt oock op num. 2°.
- 3°. van de kercke ontfange ick 20 guldens voor den misse wijn in de kercke, en capelle, en 12 guld. voor wasschen, en repareren van het lijnwaedt, anders niet.
- 4°. voor begraeffenisse, en uijtvaert, en twee singende missen, een laet en een vroegh 1: 10: den offer 8: 10: 12: 14 stuijvers, somtijts met de gilde eenen gulden: van doopen geen duijt, berechten, vier en $\frac{1}{2}$ stuyvers, trouwen eenen gulden.
ick wenschte dat alle de accidentalia maer den thé uijtbrochten.

LASTEN.

- 1°. van de thienden betaele ick in de penningen . . . . . fl. 30: 4 $\frac{1}{8}$
in de quaertiers lasten . . . . . fl. 10: 16
in de domiciliaire lasten . . . . . fl. 10: 16
voor het hujs pastorêel . . . . . fl. 4: 7 $\frac{1}{4}$
voor het hoofgelt van 2 meijssens fl. 14
dit alles is met de hofhoudinge, soo ick geloove, want particulier daervoor niet gevraecht en wort.
dit alles is voorlede maendt betaelt aen den borghe-meester van dit jaer.
Daer sijn $9\frac{1}{2}$ Beden, en in ieder Bede geve ick soo van drij ackerkens, van dat stuck hof, van den Bempt, pastoreël goedt, f. 1 $\frac{3}{8}$
Wort van den borghe-meester maer gevraegt naer nieuwe jaer 1785, mijne raeminge is 's jaers: . . . . . fl. 56: 5:
Dus niet betaelt.
De lasten van die drij quaede bempden, die ick mejnde bosch te maecken, betaelen de pachters.
- 2°. De chijnsen van mijne goederen beloopden 's jaers: f. 1: 6 $\frac{3}{8}$.
Sijn betaelt tot 1781 inclus, naer dien tijt sijn sijn hier niet geweest, sommige tot 1783 inclus.
- 3°. Twee meijssens, sijn winnen 's jaers te saemen 70 guldens, de eene is betaelt tot nieuwe jaer 1784, de andere tot 1° augusti 1784, dus niet te betaelen, als het loopende jaer.
- 4°. geen een oordtien geleent gelt: oock geen goedt geleent.

BOECKEN.

Duhamel Biblia sacra, 2 tom.
Biblia flandrica, 1 tom.
Daelman, 9 tom.
Brauwman, 8 tom.
Piette, 6 tom.
Pauwels, 5 tom.
Bossuijt, 2 tom.
Synopsis S. Script. Van Eij. 3 tom.
Aphorismi Steijaert, 2 tom.
Institutiones Danes, 2 tom.
Pauwels. De casibus reservatis, 1 tom.
Analogia Becani, 1 tom.
Overeencominge van het out en 't nieuw testament, 1 tom.
Backx, 15 tom.
Concilium Tridentinum in beide de taelen.
Annus Apostolicus, vier tom; in festa, 3 in dominicas.
Leo quadragesimale 1 tom. en 2 tom in festa.
Bessœus pars œstivalis,
Siele spijse, 3 tom.
Catechismus Turlot: 1 tom.
Catechismus Herlet: 1 tom, en Van den Bossche, 1 tom.
Claus, 1 tom.
Stanibrustus in beide de taelen, 2 tom.
Praxis sacramentorum, 1 tom.
Pastor bonus: 1 tom .
Jesus passus, et mortuus, 1 tom.
Manuale pastorum, 1 tom.
Epistolae S. Hieronymi, 1 tom.
Confessiones S. Augustini, 1 tom.
en noch verschijde andere, maer de bovengemelde sijn de principaelste.

KLEEDEREN.

- 5°. Ick hebbe eenen goeden toghe en eenen slechten, eenen nieuwen, maer gedraegen boven carsack, en noch eenen redelijck goet, de andere van twee eenen gemaeckt, en eenen slechten kapôot, dat ick gelt hadde, ick soude beter kleederen hebben, maer daerom moet ick het laeten.

LIJNWAEDT.

14 paer slaepplaeckens, 28 flaweiijnen, 30 ammelaeckens, 80 servetten, 30 hemden, 20 handdoecken, 32 witte neijdsdoecken.

ses silvere lepels, en forcietten, eenen silveren dienlepel, silvere peperbus, en moestaert pot.

Verders alle notitie boecken, behalven van huijshouden, want mij dunckt, dat het genoch is, dat ick geene schulden en hebbe, als loopende, want te Paeschen van dit jaer 1784, is alles betaelt, al hoewel dat ick genoeg moet martelen, om toe te comen, aengesien de Revenijen van dese pastorije voor mij, en eenen onderpastor niet genochsaem en sijn, dit en sal uwe Eerweirdigheijt dogh niet gelooven, patientie, ick wete het beste.

II.

2 APRIL 1347

Guido, aartsbisschop van Kamerijk, hecht zijne goedkeuring aan de stichting van de kappelrij van St. Jan Evangelist in de parochiekerk te Beerse.

Universis praesentes litteras inspecturis Guido, Dei gratiae Cameracensis episcopus, salutem in Domino sempiternum. In divini nominis gloria juxta devotionis debitum exultamus et multiplici gaudiarum affluentia delectamur, cum subditos nostros Christi fideles nostrarum civitatum et diocesis Cammeracensis in humilitate spiritus vidamus offerre Domino vota sua ad ampliacionem divini cultus et ecclesiae orthodoxae, quæ nos perpetuis considerationibus advertentes tanto libentius ad eorum devotionem salubrem intendimus quanto magis credimus ac speravimus Altissimum gloriari. Sane dilectus in Christo filius Joannes dictus Bode nostrae diocesis sana meditatione percogitans fragilitatis humanæ conditionem status certitudinem non habere sed quod esse videtur in ea tendere potius

ad non esse, providentia suadente discreta, et discretionis provida constituenta terrena ac transitoria bona cum spiritualibus et perpetuis permutare intendens, quamdam capellaniam perpetuam in honorem Sancti Joannis Evangelistae in parochiali ecclesia Sancti Lamberti in Beirs praedictae nostrae diocesis fundare disposuit et fundavit. Ad cujus cappellaniam dotationem praefatus Joannis plures et certos redditus ad sive supra certa bona inferius declarata dedit, irrevocabiliter concessit et etiam assignavit. Et primo videlicet triginta solidos pagamenti Brabantici ad sive supra domum sive mansum cum suis appendiciis Egidi dicti Rugge situm in villa et parochia de Turnhout in vico qui vulgariter nuncupatur Otterstraete contiguum ex uno suo latere domui Joannis dicti Vesele et ab alio latere domui Alexandri dicti Scoenmaeker, item supra petiam terrae arabilis Joannis Sappen quondam Joannis de Penu et supra dimidium domum suam decem solidos pagamenti sitam in villa, parochia et vico predictis contiguum ex uno suo latere domui Joannis dicti Thomae et ab alio latere domui Joannis dicti Wittages, item decem solidos pagamenti ad sive supra pratum quondam Joannis Godefridi de Vosselaer quod nunc est Joannis dicti..... situm in villa et parochia de Turnhout, item ad sive domum Catharinae de Abbeneighem sitam in villa et parochia de Turnhout viginti solidos pagamenti, item supra domum Margaretae de Wilt sitam in villa et parochia de Beirs triginti solidos pagamenti, item supra pratum quondam Domini Wilhelmi curati in Beirs situm in territorio villae praedictae undecim solidos pagamenti, item supra domum Segeri Ukkermans sitam in villa et parochia de Vosselaer quindecim solidos pagamenti, item supra pratum Godefridi de Scoetbroecke sium in loco dicto Henschot viginti sex denarios pagamenti, item supra domum sive mansum haeredum Joannis de Staten quinque solidos pagamenti situm in villa et parochia de Beirs contiguum ex uno suo latere domui Wilhelmi dicti Saelden et ab alio latere..... desuper dictam villam jacentibus, item viginti quinque solidos pagamenti ad sive supra petiam terrae arabilis Margaretae de Quercu dictam Mere monetae predictae communiter in Bursa Brabantiae currentis, item supra domum sive mansum Petri dicti Beliën viginti grossos veteres sitam in villa et parochia de Turnhout in fine plateae quae vulgariter nuncupatur Begijnestraet juxta rivulum dictum Mere, item sedecim grossos veteres ad sive supra petiam terrae arabilis Arnoldi Piscatoris jacentis in villa de Wortele, item triginta solidos parvorum nigrorum Turorentium ad sive supra domum Clarae filiae Henrici de Vosselaer et supra hortos suos sitos prope domum ipsam in villa et parochia de Vosselaer supradictis, item sex solidos grossos Turonentium antiquorum ad sive supra domum agros prata quondam Walteri... apud Vorsslaer prope Herenthals, item sexdecim grossos veteres supra

domum Walteri de Penu presbyteri sitam in villa et parochia de Turnhout in vico qui nuncupatur Potterstraete contiguam ex uno suo latere domui Joannis dicti Borchgrave et ab alio latere domui Arnoldi dicti Ketelbuyter, item septem grossos veteres sterlingos minores supra domum cum suis appendiciis Joannis dicti Bolken sitam in villa et parochia de Vosselaer, item tres grossos veteres supra domum Elisabethae dictae Bogge de Gierle sitam in villa seu parochia de Turnhout in vico dicto de Beggijnestraete item sexdecim grossos veteres ad sive supra agros Dionysii de Penu sitos in villa et parochia de Turnhout juxta furnum tegulariae et novum molendinum villae predictae. Qui quidem redditus sive bona supradicta secundum usum et consuetudinem patriae sunt bene et sufficienter admortigati et valent annis singulis annui et perpetui redditus communi et legitima estimatione quindecim libros nigrorum Turonensium parvorum, sicut per inquisitionem quam inde per dilectum decanum nostrum Christianitatis Antverpiensis fieri fecimus sumus plenius informati tenendi, percipiendi, levandi et habendi singulis annis a capellano qui in eadem capellania pro tempore canonice fuerit institutus. Quapropter pro parte dici fundatoris nobis fuit humiliter supplicatum ut supradictae donationi et fundationi nostrum prebere dignemur consensum et singula autoritate nostra confirmare nos antedictae supplicationi favorabiliter annuentes, cupientes quoque tam laudabile et pium beneficium dicti Joannis perducere ad effectum supradictae fundationi et dotationi nostrum assensum prebentes eandem capellaniam et redditus eidem assignatos et ut supra dicitur admortigatos, quantum in nobis est, admortigamus ab omnibus talliis et collectis temporalibus eximimus per presentes ipsamque capellaniam tamquam perpetuam ac beneficium competens praemissaque omnia et singula autoritate nostra praedicta ex certa scientia confirmamus collatione et provisione ejusdem capellaniae quoties eam deinceps vacare contigerit nobis et successoribus nostris Cameracensis episcopis perpetuo reservatos.

In quorum omnium testimonium presentes litteras fieri fecimus nostrique sigilli appensione muniri. Datum apud nostrum castellum in Cameracensi secunda die mensis Aprilis anno Domini millesimo trecentesimo quadragésimo septimo.

Overgeschreven uit het Manuale gehouden door Valentinus De Meurs, rector van het beneficium in het jaar 1675. Kopij van het origineel document (Kerkelijk Archief van Beersse).

IV.

Sprokkelingen uit de geschiedenis van Beerse.

Fructus, status et emolumenta pastoratus in Beirs et Vosseler collecta a S. Ambrosio van Eyck ibidem pastore A° 1669.

Alsoo in 't jaer 1722 een verschil geweest is tusschen den Pastoor ende gildebroeders van Ste Sebastiaen in Beersse, soo heeft den pastoor als nu in 't volgende jaer 1723 aenstaende was den feestdagh van St. Sebastiaen, niet willen doen eenigen dienst in de kercke van Beersse voor die gilde ende verbodt gedaen van dat eenen priester dienst soude doen in syn kerke ofte Ste Cornelis capelle voor die gilde, waer op naer vele debatten: zijn alle de principaële gildebroeders ende deken op 18 Januarii ditto te samen naer de pastorye gekomen. ende hen excusie aen mij gevraecht voor hun misverstandt, belooft alle submissie versoekende dat ick ofte mijnen cappelaen op hunner Ste Sebastiaen feestdagh de misse soud singen ende voorders op de volgende dagen de missen van hunne dat jaer overledene confrereers ende dat voortaan altyt hunnen offer in de Ste Sebastiaen misse sal wesen aen den pastoor ende dat zij daerenboven voor die misse als voor de andere missen op de volgende dagen souden betalen voor ieder misse aen den pastoor 10 stuyvers ende aen den coster 5 st.

Hetwelck ich naer eene vermaeninge hebbe aengenomen ende den dienst gedaen ende moet in toecomende soo altyt geschieden.

Attestor P. Van Essen, pastoor.

Rakende Vosselaer de gilde aldaer heeft den offer oock in toekomende altyt aen den pastoor toegestaan ende missen te betalen als boven.

Reliquiæ S. Barbarae vergunt door den Bisschop Jacobus Boonen aan den proost van Afflighem en door hem aan de kerk van O. L. Vr. te Vosselaer, als besondere patronesse voor een salige dood en tegen de pest. (1652)

Reliquiæ S. Laurentii, S. Jacobi minoris et S. Ambrosii (1616)
Reliquiæ S. Cornelii.

In signum debitæ gratitudinis Rdo A. P. F. Lazaro Sanguesta qui hanc almam nostram provinciam S. Elisabeth visitavit, offert conventus Lymphurgensis ex antiquo suo reliquiario reliquam de S. Cornelio, et hæc ita se habere testor infra scriptus in dicto nostro Lymphurgensi conventu sub nostro chryrograph: 30 oct. 1638.

Sign.: f. Egidius
Bruxellis, minister provincialis.

Item ex contractu inito inter scabinos et communitates de Beersse ex una et Dnum Nobertum van Rotthem Ecclesiæ S. Mich. can. et rectorem beneficiorum in Beersse ex altera partibus, tenetur Rector singulis diebus dominicis et festis legere in ecclesia de Beersse missam matutinalem et illis diebus tam in festi quam dominicis facere cathecismum vel concionem; pro mercede primi contrahentes ipsi et successoribus suis concesserunt domum modo inhabitatam, item pensionem sexaginta florenorum et procurarunt msisam singulis feriis secundis in capella Sti Cornelii celebrandam cum pensione. Ita habet copia authentica de dato 11 Martii 1614. Subsignato, P. Van Laer. secret.

Transactione et compositione obtinuit abbatia S. Michaelis a conventu Magnæ Biggardie jus patronatus de Beersse et Vosselaer.

Anno 1752 hebbe ick tot Antwerpen bij Sr du Pré, silversmit voor de kercke van Beerse laten maken eene geheele silvere remonstrantie die de eerste rijse gedient heeft op den feestdag van St Lambertus ende heeft gekost 500 guldens wisselgelt, waertoe yut mijn casse gegeven hebbe sestig guldens en nogh van goede lieden gekregen voor de selve sestig guldens, de rest der penningen is door de kercke van Beers gesuppleert eodem anno bij dito St dupre: nogh voor de kerke van Beerse gekoght eenen nieuwen silveren gedreven kelck voor 179 = $8\frac{1}{2}$ st. wisselgelt, waer voor eene aelmoesse hebbe bekomen van 42 guldens, de reste is door de kercke gesupleert

Joës A. Laurysens Pastor et
Persona in Beers et Vosselaer.

In conformiteyt van de voors. wettelijke resolutie ende commissie: soo hebben de drij gecommitteerden op 22 Julii 1732 de

orgel ende orgelcasse gelijk sij tegenwoordigh is staende in de kercke van Beersse met arbytsloon van alles te stellen in forma aenbesteedt aen Jacobus Verbuecken, orgelmaker woonende in Geele voor eene somme van elf hondert guldens courant geldt, voor alles te samen met noch andere conditien tot sijnen laste gelijk breeder te sien is in 't origineel contract.

Het orgel werd gevisiteert ende geaprobeert door Eerw. Heer Seldenslagh organist der abdij van St. Michiels en Pater De Boeck organist van de Paters Minderbroeders te Antwerpen en voor een perfect orgel goetgekeurd.

By concours, in 1735, 27 April, verschenen 4 concurrenten ter presentien van de schepenen en den pastoor en werd de beste uitgekozen zijnde J. B. van de Weyer van Herenthals en de slechtste speler Cornelis Seijkens geboortig van Lichtaert. Van de Weyer kreeg voor zijn orgelspelen in de kerk eene provisioneele gagie van 30 guldens s'jaers.

Archief der Abdij van Averbode. — Sectie
III. St. Michiels Antwerpen, reg. Nr 7.

V.

Bewijsstukken van het Laathof der Norbertijner Abdij "t's Hertogen Park" te Beerse.

De Bonis apud Berze in Campinia.

Nos Arnoldus Dci permissione Abbas, et Conventus de Parcho: notum facimus universis quod Joannes filius Joannis de Berze dicti De Laere, est Homo Noster ligius, et tenet a nobis in feodum tria bonaria terrae arabilis, unum bonarium prati vel circiter, medietatem mansionis, in qua pater ipsius ad presens moratur cum domo, horreo, curti, et cæteris pertinentiis, quæ omnia sita sunt in dicta parochia. Requiretur, sive relevabitur, et erit jus nostrum, quod quicumque et quotiescumque in præfatum feodum imponetur, solvet nobis quinque solidos legalis monetae Lovaniensis. Acta sunt hæc coram Waltero forstarario oppidi Lovaniensis, Gerardo de Vura, Waltero de Ghete, hominibus Ducis, et Joanne de Lovanio homine nostro, et aliis multis.

In cujus rei testimonium præsentem litteram eidem contulimus sigillis nostris sigillatam. Datum anno Domini M. CC. LX in Vigilia Penthecostis.

Anno Domini M. CC. LXVI. Joannes filius Joannis de Berze suprascriptus vendidit de nostro consensu Priorissae et Conventui de Bigardis ordinis Sancti Benedicti, decimam quamdam, quam de Nobis tenebat ibidem valentem annuatim dimidium modium sili-ginis, et dimidium modium avenæ vel circiter, de qua decima dabunt dicta Priorissa et Conventus nobis annuatim ad Natale Domini tres denarios census in perpetuum.

Joannes filius Gerardi de Berze tantum tenet de Nobis in feodum, et eodem jure quantum Joannes filius Joannis suprascriptus.

Anno Domini M. CC. XCII. feria secunda post Mathæ Evangelistæ Henricus filius quondam Gerardi dicti de Laere de Berze est homo noster de bonario et dimidio terræ arabilis, et de dimidio bonario prati.

Item prædictus Henricus est homo noster de dimidia fertella siliginis, quam fertellam recepit prædictus Henricus de nobis ad opus Elizabeth filie suæ die prædicto.

Item Gerardus frater Henrici prædicti est similiter homo noster de dimidio bonario terræ, et de dimidio bonario prati.

Item Sygerus filius Joannis dicti de Laere de Berze est homo noster de tribus bonariis terræ, et de bonario prati, et de dimidia mansione, in quibus bonis Henricus suprascriptus habet fertellam siliginis ad opus Elizabeth filie suæ. Item in prædictis bonis habet Ghisbertus dictus Loye de Halle fertellam siliginis quam de Nobis accepit, et est inde homo noster.

Berze bij Turnaut. — Copeye van den leenboeck competerende die abdeye van Heeren Parck bij Loven, sijn extenderende tot Bala ende Berze bij Turnaut gemacht door frater Mauritius Stas Provisor Parchensis anno 1764.

Afschrift van dit jaar: Archief 't Park. Liasse Beersse.

Staat ook in het Groot- en klein Cartularium der XIIIe eeuw.

8 MEI 1493.

Ick Jan vander Voert, stadhouder vanden scoutet van Turnout tot Berze certificere vore de gerechtige waerheyte ende ten heyligen sweren soude oft noot ware dat ick daer by ende mede geweest hebbe / daer Elizabeth Mertens ontfangen heeft een stuck leens gebeten den Voertbemdt groot omtrent IX dachmaet / gelegen tot Berze ende oeck daer af voldede myn heere den Prelaet van Percke als leenheer daer af / ende ick op die tyt syn meyer was. Ende dat gheschiede int Goedhuys van Sinte Machiels tot Antwerpen in presentie van Mathys vander Sant ende meer andere goede mannen / Ende dat selve heer Prelaet van Percke syn leenboeck niet by hem en hadde op die tyt / In kennissen der waerheyte van desen alsoe heb ick Jan vander Voert voerscreven mijns selfs seghel hier onder op doen drucken / int jaer ons Heeren als men screef XIII^{de} ende XCIII^{de} opten VIII dach in Mayo.

H. 0,10; B. 0,20. Papier. Oorspronkelijk. Archief der abdij van 't Park.

Wy Lodewick vanden Berghe byden genade Godts abdt des godshuize van Perck buyten Loeven der..... van..... doen

condt ende te weten, allen dengenen die dese onse brieven sullen worden verতোont dat onvermits onser occupatie die wij dagelyck van des voirs. onse goidshuize weghen te doen hebben ende der distancie van onsen leenhove gelegen tot Beersse bij Tourenhout dwelck wy van ons goidshuize weghen van God van heuwelyck als des goidshuize propre allodiale goederen ende niemand anders te leenen houden zyn, hebben wy tot bewaernisse van onse rechten profiten ende emolumenten des voirs. leenhoefs gestelt ende gecommiteert, stellen ende commiteeren bij desen mijnheere Huybrecht Waelschaerts tonssen meyer ende stadthouder opden eedt van getrouwicheyt die hy over tyt ons ertoe gedaen, vierschaer in onsen naem te bannen ende te houden, onsen... vonnisse ende recht te manen een yegelyck des versuechen recht ende instructie te doen ende te administreren, onsen rechten ende verballen te verwaeren ende tontfanghen, sonder... oft dissimulatie daer inne te besigen ende alles te doen des eenen goeden getrouwen meyer zyns leenhoef schuldich is van doen, geven den selven volcomen macht ende autoriteyt

.....
dat de voirs Mr Huybrecht in goeden getrouwicheyt ons schuldich zal zyn te doen..... goet bewys ende reliqua van zynen ontfanck ende administratie al sonder bedroch ende argelist

11 Juli 1545

Klad der 16^e eeuw, 3 blz. Cas. II. 1.
Klad der 16^e eeuw, 3 blz. Cas. II. 1.

Leenhof te Beersse einde 15^e tot 17^e eeuw. Goederen:

Den Eyndtacker gelegen op St. Cornelis cappelle:

Het Eyndriesken:

De Boondriesch:

Den Vlassart, stuk land gelegen bij St. Cornelis Cappelle:

De Voertbeempt gelegen bij de Voert;

Huis met grond en boomgaard.

Een acker in den Laere.

Goederen van het Leenhof gelegen te Houten tot Beersse, in de nabijheid van St. Cornelis kapel, de groote Heirbaan, de Heerestraat gaande naar Antwerpen en de Laterstraat.

11 November 1649

Allen dengenen die dese letteren sullen sien oft hooren lesen saluyt. Wy Libert abt van het Goidtshuys van Parck, bij Loven doen conde dat wy midts der afflyvicheyt van Peeter Hermans in synen

tydt onzen stadhoudere ende voorganger in onse Leenhove van Beersse, gemachticht hebben, gelyck wy machtigen midts desen, onsen wel beminde Hendrick Haenegraeff, om in onzen Leenhove tot Beerse by Turnhout te wesen onzen stadhoudere, ende meyer, ende van onzen wegen ende naeme, aldaer genechte te houden, vonnisse ende recht te maenen, ende een iegelyck des versueckende recht te doene, onse rechten, ende heerlycke vervallen te bewaeren, ende t'ontfangen, ende was synen ontfanck quittantie te geven, ende al te doene, ende d'achterstellen te vervolgen t'gene, onze meyers, ende stadhouders aldaer gewoon syn, ende hebben geplogten te doene. Gelovende vast, ende van weerden te houden, t'gene hy aldus in onsen naem sal hebben gedaen, des sal des voorscreven Hendrick Haenegraeff in presentie van eenige onzer leenmannen in handen vanden E: H: Pastoor ende persoon van Beerse, den welcken wy daertoe authoriseren, om in onsen naem den eedt te ontfangen, eer hy syn ampt sal beginnen, den behoorlycken eedt van trouwe doen, ende des versocht synde, van synen ontfanck ende administratie, behoorlycke rekeninge, bewys, ende reliqua doen dese tegenwoordige geduerende tot onsen wederroepen, ende nyet langer. Aldus gedaen binnen ons Goidtshuys van Parck desen 11 November 1649, in teecken der waerheyt hebben wy dit onderteekent, ende met onsen zegel doen besegelen

Cachet op rood houwel.
Burgondisch kruis met haakjes.
Randschrift + S. R. Liberti
De Pape, Abbatis. Parcensis.

F. Libert, Abt van Perck.

Van onder stond: (ander geschrift) A^o 1662-15-6bis hebbe diergelycke commissie als voorscreven is gesonden aen Sr Hendrick Haenegraeff secretaris van den dorpe.

Op de keerzijde stond geschreven:

Ick ondergeschreven uyt cracht van dese achtergeschrevene letteren heb in naem van den zeer eerweerdighen heer Prelaet van Perck den gewoenlycken eedt afghenomen van Gheraert Thys als aencomenden meyer der leenen des voorscreven heers binnen den dorpe van Beersse, ende dat ter presentien van Adriaen de Roovere, Cornelius Borchmans, ende andere laten tsamen in bancke vergadert op den lesten september des jaers onses Heeren 1649.

F. Joannes Vermanden, Persoon ende
Pastor van Beersse ende Vosselaer.

Stond daar nog opgeschreven: (ander geschrift):

Dese commissie heeft my wederom gebracht Geeraet Thys op den 10 Januari 1662, ende om dat hy tot syne jaren quaeme t' syn-

der versoecke hebbe hem ontlast — ende heeft my gereccommandeert Hendrick Haenegraeff secretaris van Beerse.

Officieel bezegeld stuk.
H. 0,28; B. 0,38. Papier.
Archief der abdij van 't Park.
Cas. II, 1.

Libertus abbas Ecclesiae Parchensis Ordinis Præmonstratensis, ejusdemque per Brabantiam et Frisiam Vicarius Generalis, Reverendo admodum Domino D. Archidiacono Diocesis Antverpiensis salutem in Domino. Cum in presens vacent duo beneficia B. Marie Virginis, unum in Ecclesia de Beerse, et alterum in Ecclesia de Vorskelaer, per mortem..... (1) ultimi ac pacifici eorumdem Rectoris. Quorum quidem beneficiorum collatio ac Rectoris presentatio ad Rdm admodum et amplissimum Dominum Abbatem Ecclesie S. Michaelis ad nos vero vacante ejusdem Ecclesia relatura lege ordinis nostri ratione vicariatus generalis nobis commissi ad vos autem eorumdem institutio ratiqve vestri archidiaconatus specture dignoscitur, hinc per presentes Reverentie vestre presentamus dilectum nobis in Christo Dominum Franciscum Nilis clericum S Theologie studiosum a conventu St Michaelis nobis commendatum, quatenus eumdem tanquam habilem et idoneum, in dictorum beneficiorum possessionem mittere, aut responderi facere velit.

In cujus rei testimonium presentes scribi fecimus, nominisque nostri subscriptione ac sigilli nostri impressione corroboravimus hac mensisbris die 3 anno 1661.

F. Lib. A. P.:
(F. Libertus Abbas Parchensis).
H. 0,19. B. 0,30. Papier.
Eigentijdig klad, eigenhandig
door den Abt gearafeerd.
Archief der abdij van 't Park.
Cas. II, 1.

---

(1) Opengelaten en door puntjes vervangen.